

El govern de Catalunya en els segles XVI i XVII: Pactisme enfront absolutisme

L'articulació política de Catalunya dins de l'Imperi dels Àustries:

Catalunya i la Corona d'Aragó presentaven unes estructures institucionals vives i fortes que eren el resultat de la contraposició de poders entre la monarquia i les institucions de la terra. Aquestes institucions no es trobaven endarrerides ni avançades respecte d'altres estats europeus.

En els segles XVI i XVII, el Principat i els comtats eren, de dret i de fet, una entitat política i territorial separada amb vincles amb les altres entitats que componien la Corona d'Aragó i compresa dins del conjunt de la monarquia hispànica. La Corona d'Espanya no existia, ens trobem davant d'una pluralitat d'Estats que tenien en comú una mateixa corona.

Catalunya era un Estat sobiranista imperfecte en el marc d'una monarquia composta on coexistien diversos règims jurídics. Així, l'evolució política del període comprès entre l'entronització del primer rei de la casa d'Àustria i la signatura del Tractat dels Pirineus ha de situar-se en el context europeu d'afirmació del poder absolut de la monarquia.

Al llarg d'aquests segles, mentre la monarquia pretenia imposar un model unitari, centralitzat i absolutista, les institucions catalanes defensaven el manteniment de les relacions que s'havien heretat de la Baixa Edat Mitjana i segons les quals, el dret ho era per dret després de jurar les lleis i no per l'herència tal i com quedava reflectit en les constitucions catalanes.

El 1479 els Reis Catòlics, Isabel i Ferran, van unir títols parcials i acumulatius per la pluralitat d'entitats polítiques que configuraven la monarquia. Aquest esquema es repetirà durant el regnat de la dinastia dels Habsburg. Així, en aquest període, l'articulació institucional de la monarquia i de Catalunya va passar pel reforçament de les institucions respectives i per la defensa de la seva jurisdicció.

D'aquesta manera, la monarquia regnant a Catalunya també ho era a d'altres regnes. La monarquia dels Àustries serà una "monarquia composta" on coexisteixin entitats polítiques diferenciades.

Catalunya mantindrà en aquest període les seves constitucions i les seves institucions polítiques. Així, un català seria considerat estranger a Castella o a Aragó (i a l'inrevés) perquè el Principat mantenia la seva naturalesa identificativa.

Les institucions comunes de la monarquia i de la Corona d'Aragó, a més de les pròpies de Catalunya, eren com les que existien en altres països, amb canvis i enfrontaments entre els grups de poder que podien utilitzar-les, però que també topaven amb els mecanismes creats per al seu control.

El rei. En el Principat la monarquia tenia les seves atribucions limitades com a resultat dels pactes amb els representants de la terra a la Cort general. La limitació de la monarquia ja quedava present quan, en iniciar el seu regnat, el monarca havia de jurar l'obligació a mantenir les lleis i les institucions catalanes.

Els territoris de la monarquia composta només tenien en comú la figura del rei que havia de

governar cada regne segons la seva legalitat diversa. En aquest procés, la monarquia s'allunyarà físicament de Catalunya de forma definitiva.

L'absentisme dels monarques anirà incrementant-se. Així, Ferran el Catòlic de 37 anys de regnat només en va passar 3 a Catalunya i a partir de l'ascens al tron de Carles I aquesta tendència s'accentuarà. La presència dels monarques es limitarà al jurament de les constitucions i a la convocatòria de Corts.

D'aquesta manera, la presència del monarca serà puntual i s'haurà de crear una fórmula de govern a distància mitjançant la figura del lloctinent general de Catalunya. A partir del regnat de Ferran II va crear-se un sistema burocràtic polisindial centralitzat a la Cort i format per organismes consultius.

Funcions reservades al monarca:

- Administrar justícia → Funció exercida des de l'Audiència i la Cort general. Com que les Corts no van ser convocades al llarg del segle XVII les relacions entre el Principat i la monarquia van enrarir-se.
- Protegir la comunitat dels enemics → Funció heretada del caràcter feudal de la monarquia.
- Nomenament d'oficials reials → Regalia.
- Presentació dels candidats a les altes jerarquies eclesiàstiques → Regalia.
- Inspecció dels oficials que no estaven obligats a purgar taula → Regalia.
- Concessió de títols de noblesa → Regalia.

Les institucions de la monarquia composta a Catalunya:

- Lloctinent General → Virrei de Catalunya.
- Cort → Sistema Polisindial.
- Consells Territorials:
  - Castella (1480).
  - Aragó (1494).
  - Índies (1521).
  - Itàlia (1556-59).
  - Portugal (1582).
  - Flandes (1588).
- Consells Generals:
  - Inquisició (1483).
  - Estat (1522).
  - Hisenda (1524).
  - Guerra (1529).

Al segle XVI el rei esdevenia el cap d'un extens imperi. Del govern d'aquests territoris que integraven la monarquia dels Habsburg en tenien cura els diferents consells creats amb aquest efecte. El Consell de la Corona d'Aragó (1494) va ser l'òrgan màxim de govern de la monarquia a Catalunya.

El Consell d'Aragó. Era format per un vicecanceller, un tresorer, set regents de la cancelleria, quatre pronotaris i un advocat fiscal o patrimonial. Les seves funcions eren l'assessorament en matèries de govern o de gràcia, elaborar les decisions i preparar les consultes. També tenia atribucions de cancelleria, de consell i de tribunal.

La lloctinència general. El lloctinent general o virrei era el representant del rei al Principat i als comtats. El càrrec era encomanat a una persona de confiança del rei ja que era la màxima representació política de la monarquia. El virrei cessava en les seves funcions quan el rei posava els peus en el Principat, quan moria o quan encara no havia jurat les constitucions.

El càrrec va acostumar a recaure, des de la segona meitat del segle XVI, en membres de l'alta jerarquia eclesiàstica o de l'alta noblesa castellana. De vegades també va recaure en alguns catalans. Les seves atribucions quedaven regulades per allò que imposaven les constitucions catalanes i per les reserves que havia fet la monarquia en l'exercici de les seves funcions.

Atribucions del lloctinent general:

- Expedir privilegis d'àmbit municipal.
- Promulgar crides o edictes generals per a precisar o aclarir normes superiors i intimar-ne el compliment.
- Imposar justícia en qualitat de cap de l'Audiència, funció exercida per delegació del rei.
- Nomenar els oficis de regent de la cancelleria, regent de la tresoreria i d'advocat fiscal.
- Mantenir l'ordre públic (funció limitada per la jurisdicció senyorial i de les ciutats). Va haver de front al problema del bandolerisme.
- Mantenir en bon estat les fortaleses defensives de les fronteres del Principat en la seva qualitat de capità general de Catalunya.
- Procurar per les rendes del patrimoni reial ja que el rei era el primer dels grans barons de Catalunya.

L'Audiència. Era la institució encarregada de l'administració de la justícia reial a Catalunya. El lloctinent general –per delegació del rei– exercia la presidència. Estava dividida en tres sales que feien la funció de tribunal suprem.

L'evocació d'una causa a l'Audiència era un recurs habitual de les universitats i els particulars per a evitar la justícia senyorial ja que el senyor podia ser una de les parts implicades en el conflicte. El darrer oficial reial era e veguer que era l'encarregat d'administrar justícia dins la vegueria.

Les institucions pròpies de Catalunya:

La Cort General. Era la reunió dels braços del Principat i els comtats amb el rei d'acord amb un procediment molt formalista. Els seus objectius eren fer lleis, presentar i esmenar els greuges comesos pel rei o els seus oficials, i votar el donatiu o subsidi que demanava el monarca. Els braços assistents a les Corts eren tres:

1. Braç eclesiàstic → Presidit per l'arquebisbe de Tarragona i integrat pels bisbes, els capítols de les catedrals, el castellà d'Amposta, el prior de l'ordre militar de Sant Joan, els abats i priors de monestirs i convents que eren senyors de vassalls i els comanadors de l'Ordre de Sant Joan.
2. Braç militar → Presidit pel duc de Cardona i integrat per marquesos, comtes, vescomtes, barons, nobles, cavallers i donzells.
3. Braç reial → Integrat pels síndics representants de les viles reials amb dret de participació a les Corts.

Per a poder assistir a la Cort General calia ser habilitat, ser natural del país i no ser deutor de la Diputació del General.

Funcions de la Cort General:

- Fer lleis → Resultat del pacte entre els braços i el rei i que mantinguessin l'ordenament jurídic anteriorment pactat.
- Presentació dels greuges → Violacions del dret i abusos comesos pel rei, els senyors feudals o els seus funcionaris. El rei prenia el compromís de crear una comissió per a examinar i resoldre les queixes presentades.
- Votació del donatiu → Els braços s'hi avenien després que el monarca hagués disposat la reparació dels greuges.

Cada persona habilitada a la Cort General podia exercir el dret del dissentiment segons el qual manifestava el seu desacord amb algun aspecte determinat del debat i així quedava aturat tot el procés. Si el dissentiment no era llevat no podien prosseguir els debats de la Cort General.

La Diputació del General. Va néixer el 1289 com a representació dels braços amb l'encàrrec de portar a terme el cobrament del donatiu, però amb la concessió del cobrament d'impostos (1363) va esdevenir una institució financera clau en l'entramat institucional català. La Generalitat estava dirigida per tres diputats i tres oïdors (un per cada braç) i la seva presidència requeia en el diputat eclesiàstic.

Atribucions de la Diputació del General:

- Administració financera.
- Defensa de les lleis de la terra.

El Consell de Cent. La ciutat de Barcelona i el seu òrgan representatiu –composat, en teoria, per cent persones– van esdevenir un poder de referència per al Principat. En moments puntuals, com la Guerra de Separació de 1640, va ser el principal referent polític. Els síndics de Barcelona mediatitzaven el braç reial a les Corts Generals.

Font:

Article de *Vicente Moreno Cullrell* publicat al portal *Ciències Ocultes en Xarxa*.

<http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/11/24/el-govern-de-catalunya-en-els-segles-xvi-i-xvii-pactisme-enfront-absolutisme/>